

PAPER DETAILS

TITLE: KÜRESELLESME SÜRECİNDE SERMAYE HAREKETLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ:
TOBIN VERGİSİ

AUTHORS: Kenan TASCI,Erkan DEMİRBAS

PAGES: 78-109

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/39467>

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SERMAYE HAREKETLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ: TOBİN VERGİSİ

Kenan TAŞCI *

Erkan DEMİRBAŞ **

Özet

Küreselleşme ile gelişen uluslararası sermaye hareketleri ulus devletlerin ekonomik ve mali yapılarını her geçen gün daha fazla etkilemektedir. Bu etkileşim, yabancı sermaye transferlerinde artış yaşanan ülkelerde büyümelerini hızlandırdığı için tercih edilen bir durum haline gelmiştir. Diğer taraftan uluslararası döviz piyasalarındaki işlem hacminin büyük bir kısmının spekülasyon amaçlı olduğu görülmekte ve bu durum ise önemli ekonomik sorunlara yol açmakta, hatta büyük finansal krizlerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu sorunların çözümü için çeşitli yöntem arayışları bulunmakta ve bu kapsamda vergileme yönteminin caydırıcı özelliği dikkat çekmektedir. Tobin vergisinin spekülasyon amaçlı döviz hareketlerinin önlenmesinde bir çözüm olarak özellikle kriz sonralarında gündeme geldiği görülmektedir.

Bu çalışmada küreselleşme süreci, küreselleşmenin sermaye hareketleri üzerindeki etkisi ve küresel sermaye hareketlerinin türleri incelenmekte, bu kapsamda Tobin vergisinin sermaye hareketleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri dikkate alınarak makro düzeyde değerlendirmelere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sermaye Hareketleri, Tobin Vergisi.

TAXATION OF CAPITAL MOVEMENTS ON THE PROCESS OF GLOBALIZATION: TOBIN TAX

Abstract

International capital movements, which are being developed with globalization, is effecting more and more the economic and financial structure of nation state. This interaction is preferred as it accelerates the growth in countries, in which foreign capital transactions increased. On the other hand it is seen that major part of trading volume in international Exchange market is speculative and it causes important economic problems, even more leads up to great financial crisis. There are various method researches to solve the problem and in this concept deterrence point of

* Uludağ Üniversitesi SBE Maliye Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi,
kenantasc@hotmail.com

** Dumlupınar Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi,
leoerkan@yahoo.com

taxation draws attention. It is seen that Tobin Tax is comes up especially after the crisis as a solution of speculative purposes of exchange transactions

In this study process of globalization, effect of globalization on capital movements and types of international capital movements are examined, in this scope it is giving a way to macro level evaluations by considering the positive and negative effects of Tobin Tax on capital movements.

Key words: Globalization, Capital Movements, Tobin Tax.

1. GİRİŞ

Küreselleşme olgusu ülkeler için çeşitli fırsatları olduğu kadar önemli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bir yandan küreselleşmeye ayak uydurabilenlerle uyduramayanlar arasında gelişmişlik mesafesi giderek açılmakta, diğer taraftan ekonomi yöneticilerinin hareket alanı daralmaktadır.

Yabancı sermaye gereksinimi ise özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle kısa vadeli sermaye hareketleri de ülkeler için oldukça önemli bir unsur haline geldiğini söyleyebiliriz. Kısa vadeli sermaye istikrarsız bir yapıya sahiptir ve büyük bir hızla hareket etmektedir. Yani, öngörülemeyen nedenlerle son derece hızlı bir şekilde ülkeye girebilmekte ve aynı hızla çıkabilmektedir. Bu anlamda özellikle kriz dönemlerinde kısa vadeli sermayelerin ülkedeki istikrarsızlığı artırıcı bir etkisi olduğu görülmektedir.

Tobin vergisi, henüz daha çok teorik bir yapıya sahip olmasına ve dünyada çok sınırlı bir uygulama alanı bulmasına karşın kısa vadeli sermaye hareketlerinin yıkıcı etkilerini önleme yolunda önemli bir araç olarak görülmesi nedeniyle özellikle küreselleşme karşısı sivil toplum örgütleri ve giderek artan sayıdaki politikacılar tarafından gündeme getirilen bir konu olduğu görülmektedir.

Küreselleşmenin getirdiği sermaye hareketlerinin söz konusu olumsuz etkilerini azaltmanın yollarından birisi sermaye hareketlerinin ülkeye giriş-çıkışlarının vergilendirilmesidir. Bu nedenle bu çalışmada küreselleşmenin sermaye hareketleri üzerindeki etkileri, sermaye hareketlerinin hangi şekillerde ortaya çıktığı ve bunlara bağlı olarak Tobin vergisi üzerinde durulacaktır. Tobin vergisi kapsamında sermaye hareketlerinin ülkeler üzerindeki olumsuz etkilerini gidermede bir araç olarak

kullanılıp kullanılamayacağı ve uygulamada hangi olumlu ve olumsuz etkiler meydana getireceği değerlendirilecektir.

2. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Ekonomik anlamda küreselleşme, uluslar arası mal ve hizmet ticaretinin göreceli payının ve öneminin artması, üretim faaliyetlerinin yeryüzüne yayılması, uluslar arası doğrudan yatırımların ve finansal hareketlerin giderek daha önemli düzeylere yükselmesi olarak tanımlanabilir. Küreselleşme olgusunun temel ekonomi modeli “Dışa Açık Ekonomi Modeli”dir. Dışa kapalı ekonomi modelini reddetmektedir (Unakıtan, 2007: 4).

Ekonomik küreselleşme, küresel üretim ve küresel finans olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Küresel üretim, yaşanan teknolojik devrimler sayesinde arz yönünde “Karşılaştırmalı Üstünlükler Yaklaşımı”nı uygulanabilir kılarken, iletişim enformasyon ve ulaşım alanlarında yaşanan ilerlemeler de farklı ülkelerdeki tüketicilerin tercihlerini ve zevklerini homojenleştirmiştir. Tüm bu gelişmeler yerli üreticilerin uluslar arası pazarlara açılmasına olanak sağlamış ve böylece yerel pazarlarda yaşanan rekabet dünya ölçeğine taşınmıştır. Bu anlamda bazı iktisatçılar tarafından işletmelerin devletsizleştirilmesi olarak ifade edilen küreselleşme sürecinde, firmaların dikkat etmesi gereken unsurun küresel fırsatlar olduğu görülmektedir.

Küreselleşmenin ikinci ayağı olan küresel finans, sermaye hareketlerindeki artışı ifade etmektedir. Küresel ekonomik krizlerin bir şekilde sermaye hareketleri ile ilişkili bir durumda olduğu görülmektedir. Ekonomik krizlerden etkilenmeden küreselleşmenin nimetlerinden faydalanmanın yolu sermaye hareketlerini ülkeye çekebilmekten ve diğer sermaye hareketlerine karşı ise çok seçici davranmaktan geçmektedir (Çölgezen, 2006: 85).

Küreselleşme kavramını ekonomide liberalizasyon kavramı ile ilişkilendirerek açıklamak daha faydalı olacaktır. Ekonomide liberalleşme dar anlamda piyasada fiyat ve miktar kontrollerinin kaldırılması ya da azaltılmasını ifade etmektedir. Dış ticaretin, yabancı sermaye işlemlerinin, finansal varlıklar iç piyasasının, işgücü piyasasının ve tarım ürünleri piyasasının liberalizasyonu gibi şekillerde oluşumu görülmektedir. Dar

anlamda liberalizasyon kavramı mülkiyet rejimi ve özelleştirmeyi kapsamaktadır. Oysa geniş anlamda liberalizasyon serbest piyasa ekonomisinin kurulmasını ifade etmektedir.

Küreselleşme dünya ekonomisinde mal, hizmet ve sermaye akımlarının serbestleşmesi şeklinde karşımıza çıkmakta olup dünya ticaretinin ve sermaye hareketlerinin önündeki ulusal sınırların ya da engellerin kaldırılması küreselleşme sürecinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Küreselleşme teorik olarak sadece mal ve hizmet hareketlerinin değil, üretim faktörlerinin hareketlerinin daha akışkan hale geldiği bir süreci ifade eder. Ancak pratikte bu olgu sadece sermaye için geçerlidir. Emegın serbest dolaşımı nitelikli işgücü açısından daha mümkün iken niteliksiz işgücün serbest dolaşımı mümkün görünmemektedir (Tokathıoğlu, 2005: 53).

Küreselleşmenin siyasi boyutunun da ekonomik boyutu kadar önemli olduğu görölmektedir. Küreselleşmedeki hızlı artışla beraber bölgeselleşme ve bölgesel entegrasyonlardaki hızlanma da dikkati çekmektedir. Başka bir ifadeyle küreselleşme siyasal açıdan bir paradoksu beraberinde getirmektedir.

Bölgeselleşme ve bölgesel entegrasyonların küreselleşmenin bir aşaması mı yoksa küreselleşmeye alternatif bir hareket mi olduğu konusunda ortak bir fikir mevcut olmasa da ulus-devletin küreselleşme ile birlikte gerek ekonomik gerekse siyasal etkinliğinin azaldığı ancak gündemini yitirmeyeceği konusunda ortak bir kanı olduğunu söyleyebiliriz.

Ulus-devlet, kurumsallaşmış siyasi iktidar biçiminin somut görünümlerinden biri olarak, ulus ise ulus-devletin kendini meşrulaştırmada kullandığı bir kavram olarak ifade edilebilir. Ulus-devletin siyasal bir kurum olarak etkinliği büyük ölçüde toprakları üzerindeki egemenliğine bağlıdır. Bu da sınırlarından geçen bilgi, mal, sermaye ve insan kaynakları üzerindeki denetimi yoluyla sağlanır. Denetim gücünü diğer bir otorite ile paylaşması ya da egemenliğinin dolaylı da olsa sekteye uğraması ulus-devletin krizini gündeme getirmektedir (Çölgezen, 2006: 86).

3. KÜRESELLEŞMENİN TARİHSEL EKONOMİK SÜRECİ

Küreselleşme dünyanın birçok bölgelerinde etkileri görülmüştür. Küreselleşme dalgalarına bakacak olursak birçok yazar ve düşünür çeşitli dönemlere ayırsalar da genel hatlarıyla küreselleşme dalgaları 3 dönem olarak meydana geldiği ortak görüş olarak kabul edilmektedir. Bu dönemler:

1. Küreselleşme dönemi (1870-1914)
2. Küreselleşme dönemi (1914-1970)
3. Küreselleşme dönemi (1980-.....)

Küreselleşmenin birinci dönemi 1870'den sonra başladı ve 1890'larda kurumsallaştı. Yararlanılan teknoloji, Batı ile dünyanın bölgeleri arasında çok büyük oransızlık doğurmuş bulunan devriminin ortaya koyduğu muazzam teknolojik imkanlardı. Yani, bu yayılmanın ardında sanayi devrimi bulunuyordu.

Sanayi devrimiyle birlikte başlayan kıyasıya rekabet ile kar marjları düştü. Bu sorunun çözümü ise, dünyanın o zamana kadar uluslararası siyasal ve ekonomik yeni alanlarını bulmaktı. Başlangıçta bu durum problem olmaması dünyada bu durumda olan birçok yer varlığından kaynaklanmaktadır. Fakat bu boş topraklar bittiğinde işin içine her şirketin kendi devleti girdi ve çatışma başladı. Bu çatışma sonucunda 1. Dünya Savaşı meydana gelmiştir (Yaman, 2010).

Merkantilist anlayışın terk edilerek liberal anlayışın belirleyici olduğu bu dönem, geliştirilen üretim yöntemleri sayesinde üretim verimliliğinin arttığı ve taşıma maliyetlerindeki azalmalara bağlı olarak küresel dünya piyasalarının oluştuğu bir özellik taşımaktadır. Denizaşırı yatırımların arttığı bu dönemde, faktör ve finans piyasaları bütünleşmiş hale gelmeye başlamıştır (Saraç, 2006: 9).

1870-1914 arasında dünya mal ve finans piyasalarında hüküm süren bu küreselleşme döneminin temel özelliği, para piyasalarında ve ticaret ilişkilerinde altın standardının norm kabul edilmiş olmasıdır (Yeldan, 2001: 14).

İkinci küreselleşme döneminde Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ve ulusal devletlerin görece bağımsız kalkınma ve ticaret politikaları ile korumacı eğilimler artmıştır. 1960'ların sonunda ortaya çıkan kriz eğilimleri ile birlikte 1970'lerden

sonra dünya ölçeğinde yeni bir küreselleşme sürecine girildiği görülmektedir (Tatlıoğlu, 2005: 54).

1973-80 dönemi, 1980 sonrasında ivme kazanacak olan küreselleşme sürecinin ortaya çıkması açısından önemli gelişmelere sahne oldu. Petrol ihracatçısı ülkelerin ellerindeki petrodolarlar, içe dönük sanayileşme stratejileri uygulayan ülkelerin artan finansman gereksinimini karşılamak amacıyla sanayileşmiş ülkelerdeki finans kuruluşları yoluyla az gelişmiş ülkelere yönlendirilmeye başlandı. Bunun sonucunda, kısa sürede önemli bir artış gösteren uluslararası özel finansal akımlar, bir yandan az gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan içe dönük sanayileşme modelinin bir süre daha sürmesine olanak tanırken, diğer yandan özel finansal piyasaların önemini artırarak şimdiki küresel dalganın öncü bir unsuru oldu (Şenses, 2004: 2).

1980'li yıllarda ise bilgi, iletişim ve benzeri alanlardaki teknolojik gelişmeler ve üretimin önündeki engellerin kalkmasıyla büyük değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Ayrıca bu dönemde bu gelişmelerin etkisiyle uygulamaya konulan deregülasyon politikaları, pek çok firmanın faaliyetlerini ulusal düzeyden uluslararası boyuta taşımasına yol açmıştır. Bu durum bir taraftan çok uluslu şirketlerin birbirleriyle rekabet etmelerine yol açarken de diğer taraftan çok uluslu şirketlerin birbirleriyle işbirliği yapmalarına ve dünyanın küresel bir pazar haline gelmesine yol açmıştır.

1990'lı yıllarda sosyalist blokta meydana gelen çöküş de küreselleşme sürecini olumlu etkilemiştir. Bu gelişme, ülkeler arasındaki kutuplaşmayı ortadan kaldırdığı gibi, doğu bloku ülkelerinin serbest piyasa ekonomisine yönelmelerine ve gelişmiş ülkelerle ekonomik ve siyasi entegrasyona girmelerine yol açmıştır.

Son olarak ulaşım ve iletişim ağlarındaki meydana gelen hızlı gelişmeler toplumların sosyal ve kültürel yapısı üzerinde derin etkilere yol açarak küreselleşmenin yayılmasına yol açmıştır. Ayrıca, terörizm, örgütsel suçlar, insan hakları, göç hareketleri, çevre kirliliği, salgın hastalıklar vb. uluslararası sorunlara çözüm bulma gereğinin de ülkelerin birbirine yaklaştırdığı ve küresel işbirliği çalışmalarının arttırdığı söylenebilir.

Tarihi süreç olarak izah edilen toplumda meydana gelen bu değişiklikler sosyal bilimciler tarafından sosyolojik açıdan birkaç döneme ayrılarak ele alınmıştır. Buna göre sosyal yapıda meydana gelen bu gelişmeler. Dönem dönem sanayileşme, modernleşme sanayi ötesi ve post modernizm gibi farklı kavramlarla tanımlanmıştır (Yıldız, 2005: 29).

4. KÜRESELLEŞMENİN SERMAYE HAREKETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Küreselleşmeyle birlikte ülke ekonomilerinin liberalleşme hareketlerini izlemeleri sermaye hareketliliğini arttırmış, serbest piyasa ekonomisinin dünyada yabancı yatırımlara olan talebi arttırdığı görülmektedir.

Küresel süreç içerisinde ulus devletler bir takım çelişkiler ile karşılaşmaktadırlar. Bunlardan biri, hareket serbestisi kazanan sermayenin kendi açısından en uygun koşulları tercih ederek kolayca ülkeyi terk etmesidir. Akışkanlık kazanan sermaye, istikrar ve güven ortamını tercih etmekte, yüksek borçlanma ve yabancı sermaye gereksiniminin yüksek olduğu dönemde ise daha cazip koşulların olduğu alana doğru yönelmeyi tercih etmektedir.

Küreselleşmenin ülkelerin eklemleşmesine ivme kazandırdığı, kurumların, tüketicilerin yaşam tarzlarının birbirleri ile benzeştiği, ekonomi alanında devletlerin etkinliğinin ve denetimlerinin azaldığı ve uluslararası şirketlerin belirleyici oldukları bir pazar ortaya çıkmaktadır. Uluslararası ticaretin gelişmesi milli ekonomik refahı da arttırarak ekonominin gelişmesine de yön vermektedir (Walther, 2002: 147).

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi üç değişik boyutuyla ele alınabilir. Birincisi, “finans kapital”, yani akışkan fonlar halinde mali piyasalar arasında hareket eden kısa vadeli parasal sermaye; ikincisi gittiği ülkede fiziksel yatırım yapan, istihdamı ve üretim kapasitesini genişleten dolaysız yabancı sermaye, üçüncüsü ise ikisinin birleşiminden oluştuğunu söyleyebileceğimiz, özelleştirilen KİT’leri satın almak ya da borsada özel/tüzel şirketlerin en az %51 hissesini ele geçirmek yoluyla getirdiği parasal fonları üretime yönlendireceği varsayılan dolaysız yatırımlardır. Ancak bunların bazen rekabeti tasfiye amacıyla ele geçirdikleri tesisleri kapattıkları da

görülmektedir. Küreselleşme, bu değişik biçimleriyle sermayenin ülke sınırlarını aşan hareketlerini devlet denetiminden arındırarak serbestleştirmeyi kapsamaktadır (Kazgan, 2005: 171).

5. KÜRESEL SERMAYE HAREKETLERİNİN TÜRLERİ

Küresel sermaye hareketleri dolaysız yatırımlar, kısa vadeli parasal sermaye, merkez ve mali fonlar, faiz arbitrajı, spekülatif fon akımları ve kara para aklanması şeklinde incelenebilir. Sermaye hareketlerinin türlerini, ortaya çıkış şekilleri ve ülke ekonomilerine etkileri itibariyle değerlendirmeye çalışalım.

5.1. Dolaysız Sermaye Yatırımları

Yabancı sermaye yatırımlarını iki grupta toplayabiliriz. Bunlardan birincisi portföy yatırımı olarak adlandırabileceğimiz, menkul kıymet alımı için kullanılmaktadır. İkincisi, ülkenin üretim kapasitesini artıracak biçimde getirilecek sermayedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları olarak ifade edebileceğimiz bu tip yatırımlar ile ya yabancı bir ülkede firma kurulur ya da yabancı bir ülkedeki şirkete sermaye yatırılarak ana firma büyür. Yavru şirket genellikle ana şirketin elinde bulunan teknoloji, ticari sırlar, yönetim bilgileri, ticaret ünvanı ve öteki kolaylıklardan yararlanma ayrıcalığına sahip olur.

Portföy yatırımları olarak gelen yabancı sermayenin diğer adı sıcak paradır. Bu tip sermaye hareketleri kısa vadeliidir. Bunun da nedeni ülkedeki ekonomik ve politik risklerden kaçınma isteğidir. Bu tip yatırımlar bir kriz anında ülkeyi çok çabuk terk eder ve krizin boyutunu derinleştirir (Acar, 2003: 63).

5.2. Kısa Vadeli Parasal Sermaye

Sermaye hareketleri üzerindeki kontroller kaldırıldığı zaman gelişmekte olan ülkelere doğru bir sermaye girişi olmaktadır. Bunun nedeni liberalizasyon gerekçelerinde belirtildiği gibi gelişmekte olan ülkelerde faiz oranlarının yükselerek dünya ortalamasının üzerine çıkmasıdır. Bu da yabancı yatırımcılar için karlı bir yatırım anlamına geldiği için gelişmekte olan ülkelere doğru bir sermaye akışı olmaktadır. Bir ülkeye sermaye girişinin genellikle gittiği ülkenin ekonomisi

üzerinde büyük oranda pozitif etkisi olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, özellikle ekonomik açıdan küçük olan ülkeler için önemli sorunları beraberinde getirmektedir. İlk olarak kontrol altında tutulan bir sermaye hesabından dışa açık bir yapıya geçilmesi halinde, ülke içine büyük miktarda sermaye hareketi söz konusu olmaktadır.

Bahsedilen ülkelerdeki sermayenin getiri oranının uluslararası piyasalardakinden önemli miktarda yüksek olmasından kaynaklanan sermaye girişleri, yerli varlık fiyatlarında büyük ve aşırı değişmelere neden olmaktadır. Neticede, enflasyon üzerinde baskı oluşturup, cari işlemler açığını da büyütürken toplam iç talebin artmasına neden olmaktadır. Tüm bu etkiler, ülkeye giriş yapan sermayenin ekonomide etkinsiz kullanılması sonucunu doğurmaktadır (Demirci, 2005: 91).

Kısa vadeli sermaye hareketleri ile döviz kuru arasındaki ilişki finansal krizlerin şekillenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Dalgalı veya serbest döviz kurları veya sık sık değişmelere maruz sabit döviz kurları şartlarında, kambiyo risklerinden kaçınmak mümkün olabilecektir. Eğer kambiyo risklerinden kaçınılabilirse, kısa dönemli sermaye hareketleri meydana gelemez. Kambiyo riskleri bilinçli bir şekilde üstlenildiği için kısa dönemli sermaye hareketleri meydana geldiği zaman, bunlar istikrar sağlayabilir veya istikrarsızlık unsuru olabilir. 1919–58 yılları arasında olduğu gibi, parasal alanda karışıklığın egemen olduğu ve sık sık kur değişmelerinin görüldüğü bir dünyada, kontrol edilmemesi halinde kısa dönemli sermaye hareketleri, istikrarsızlık yaratacak bir potansiyele sahip olmuştur (Kindleberger, 1970: 117-118).

Liberalizasyon yaşayan ve başlangıçta performansı iyi olan ülkeler, büyük miktarlarda yabancı sermaye çekmekte fakat makroekonomik şartlarda meydana gelen bozulmalar neticesinde ülkeye giren sermaye girdiği hızla tekrar ülkeyi terk etmektedir. Bu bozulma ise genelde yerli paranın aşırı değerlenmesi, kredilerde aşırı patlama ve finansal varlık fiyatlarında oluşan spekülatif köpük gibi sermaye girişinin kendisinden meydana gelmektedir. Bazen de uluslararası piyasalardaki faiz oranlarını ve döviz kurlarını etkileyen dışsal etkilere dolaylı olarak meydana gelmektedir. Fakat her iki durumda

da bu şekilde oluşan finansal krizler sermaye akımlarıyla ilişkilidir (Demirci, 2005: 92-93).

5.3. Merkez ve Mali Fonlara Yönelik Yatırımlar

Mali fonlar biçimiyle serbestleşen sermaye akımları, kar haddinin düşmesi baskısı altında kendi yurdundan kaçan sermayeye dışarıda daha yüksek getiri sağlayabiliyor. Gittiği ülkelerdeyse, özellikle sermaye piyasaları daha doğrusu genelde mali piyasaları çok zayıf olan GOÜ’de, büyük mali istikrarsızlık kaynağı olabiliyor, giriş-çıkışları döviz fiyatı ve faiz haddi gibi iki temel fiyatı, kredi hacmini etkiliyor; spekülatif hareketlere ivme veriyor, sık sık ithalatın ve tabii krizlerle birlikte üretim ve istihdam düşerken dış borçların patlamasının nedeni olabiliyor.

Osmanlı Devleti 1875’te moratoryum ilan ettiğinde, küçük fonlarını Osmanlı kağıtlarına yatıran Batı Avrupalı küçük yatırımcı çok sıkıntıya girmişti. Günümüzde de dünyada dolaşan mali fonlar arasındaki ABD emeklilik fonları büyük yer tutar. IMF’nin ülkeleri moratoryumdan alıkoymak için gösterdiği çabanın nedeni budur. Çünkü bunların gerisinde emeklilik için garanti arayan meslek sahipleri vardır (Kazgan, 2005: 191).

5.4. Faiz Arbitrajı

Fonların, iki mali piyasa arasında mevcut kısa süreli faiz oranı farkından yararlanmak için, kısa süreli yabancı menkul kıymet alım satımında kullanılması olarak ifade edilebilecek olan faiz arbitrajı, çok kısa vadeli sermaye hareketleri ile portföy yatırımlarını içermektedir. Çünkü kuramsal olarak uluslararası faiz oranları ile yurtiçi faiz oranları arasındaki farklılıklar büyük ölçüde kısa vadeli sermaye hareketlerine neden olmaktadır (Işık-Duman-Korkmaz, 2004: 59).

Dışarıdan sermaye çekmek isteyen ülkede enflasyon varsa, bu durum içindeki nominal faizin en az, dış reel faiz, ülkenin (ya da firmanın) riziko primi ve devalüasyon beklentisini aşan bir düzeyde olmasını gerektirir. Aksi takdirde içeriden dışarıya doğru bir sermaye akışı gerçekleşir.

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için riziko primi çok yüksektir, bu da yüksek faizin bir diğer nedenidir. Giren fonların yerli paraya çevrilerek yarattığı faiz haddi düşüşü ve harcama genişlemesiyle dış açıkların büyümesi, dışarıdan sermaye çekme gereğini artırır. Bu kez döviz kuru sermaye

girişlerinin beslediği döviz rezervi ile reel anlamda düşerken, artış oranının içerideki yüksek nominal faizlerin çok altında kalması sağlanır ve böylece dış sermayenin reel getirisi yükselir. Gelişmiş ülkelerdeki reel faizleri kat kat aşan reel faizler sayesinde “faiz arbitrajı”, içeri fon akışının kaynağı olur.

Makro ekonomik dengesizliğin içeride fırlattığı spekülasyon faaliyetleri için fon talebi de eklenince dışarıdan kamusal-özel nitelikte borç senetlerine akan fonların getirisi olağanüstü olmaya başlar. Bu arada gelişmekte olan ülkelerin hem devleti hem özel sektörü borç batağına girer, bir yandan ithalat patlarken ihracat duraklar. Çünkü aşırı değerlenen yerli para üzerinden ithalat ucuz gelir, oysa dış pazarda ihraç malları dolar üzerinden rekabet gücünü yitirir. Cari işlem açıklarının büyümesiyle devalüasyon beklentisiyle rizikoyu artırırken, mali krizlere kapıyı açar. Kısa vadeli dış borçlar artarken, döviz rezervlerinin dolayısıyla ödeme gücünün azalması, uluslararası rating kurumlarının borç güvenilirliği derecesini düşürmesine yol açar. Böyle bir durumda da kriz kendini göstermeye başlar (Kazgan, 2005: 195).

5.5. Spekülasyon Fon Akımları

Spekülasyonların özelliklerine baktığımızda üç temel özelliğin bulunduğunu görebiliriz. Birincisi, her çıkışın bir inişi olması, spekülasyon çıkışlarının bir noktada çöküşle sonuçlanması. Gerçek finans dehalarının ise inişin olacağı noktayı kestirebilenler olmasıdır. İkincisi, spekülasyonun “sıfır toplamı bir oyun” olması, yani, kazananlar karşısında daima kaybedenlerin olması, genel toplamda ise spekülasyonla hiçbir gelir yaratılmaması durumudur. Son olarak, reel üretim kesimlerinde sermayenin kar haddi düştüğünde her nesne üzerinde spekülasyonların yoğunluk kazanması ve fonlara olan talebin yaratılması şeklinde ifade edilebilir.

Büyük ekonomik krizlerin hemen öncesinde bazen bir, bazen iki yıl süren büyük spekülasyon patlamaları olur. Yani ekonomi jargonunda buna “köpük” (bubble) deniyor. Hammaddeler, döviz, hisse senetleri, antikalar, altın, taşınmaz mallar vb. akla ne gelirse spekülasyon metası olur. Bu metaller hayret verici bir şekilde sürdürülemez fiyatlara yükselir. Spekülasyon fon talebi yaratırken faiz hadlerini yükseltir, finans kesimi de bu talebi besleyecek yeni finansal araçlar üretir.

Bazen siyasal, bazen ekonomik bir olayla beklentiler değişince, bazen de fiyatların dorukta olduğu anlaşılınca talep düşer ve satışlar başlar. Bu defa da spekülasyon metalarının fiyatları tepetaklak olur ve hızla inanılmaz düzeylere iner. Bunu ekonomik krizler takip eder ve genellikle de sermaye piyasalarında hisse senedi fiyatlarının göçmesi ekonomik krizin görünürdeki nedeni haline gelir (Kazgan, 2005: 200).

5.6. Karar Para Aklanması Durumları

Karapara, çok genel olarak suç işlemek suretiyle elde edilen gelir veya para ile ifade edilebilen her türlü malvarlığı değeri olarak ifade edilebilir. Uygulamada karapara tanımı ülke mevzuatlarının çizdiği sınırlara veya karaparaya kaynaklık edebilecek suçlar (öncül suçlar) ilgili benimsenen yaklaşıma göre farklılık arz etmektedir. Öncül suçların tayininde liste yaklaşımı, eşik yaklaşımı, tüm suçlar yaklaşımı veya karma yaklaşımlar söz konusu olabilmektedir. Türkiye’de 4208 sayılı Kanunla öncül suçlar tek tek sayılarak liste yöntemi benimsenmiş iken 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 282. maddesinde alt sınırı bir yıl ve üzeri hapis cezası gerektiren suçları öncül suç kapsamına alarak alt eşik yöntemine geçilmiştir (Aykın, 2008: 202).

Akışkan fonlar biçiminde ülkelere giriş çıkış yapan fonların kimliği ya da vatandaşlığı belli değildir. Sermaye hareketleri serbestleşince karapara da kolayca küreselleşti ve sürecin bir parçasına dönüştü. Kayıtdışı ekonominin bir bölümü kayıt içi firmaların vergi kaçırmak, sosyal sigorta primi ödememek, işçi sayısını ya da ücretini düşük gösterme yaygın fakat yerel uygulamalarla ilgilidir. Bir bölümü ise silah kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, terör finansmanı, rüşvet vererek uluslararası ihale alma gibi küreselleşen çok sayıda ülke insanının katıldığı suçlar; bunlar aynı zamanda yapılan işte rizikoyu azaltabilmek için devlet görevlilerini, siyasetçileri de suça ortak etmek ya da kendi adamlarının bu gibi görevlere getirilebilmesi için birilerini satın almak zorundadır.

Boyutların büyüklüğü bu karapara kaynaklı fonların nemalanmak ve aklanmak için mutlaka bir yol bulmak zorunluluğunu özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan mali krizlerde karaparanın önemli rolünü gündeme getirdi (Kazgan, 2005: 202-204).

6. SERMAYE HAREKETLERİNE YÖNELİK TOBİN VERGİSİ

Küreselleşme sürecinin yoğunluk kazanmasıyla birlikte sermaye hareketlerinin spekülative etkilerini engellemek gayesiyle sermaye transferi işlemlerine vergi konması fikri ilk defa Eichengree, James Tobin ve Wyplosz tarafından ortaya konmuştur. Sermaye hareketleri üzerine vergi konması yaklaşımı daha sonra, James Tobin tarafından 1972’de Princeton Woodrow Wilson School’da gündeme getirilmiştir. James Tobin, başkanlığını yaptığı Eastern Economic Association’ın 1978’te düzenlenen yıllık toplantısında “A Proposal For International Monetary Reform” başlıklı makalesiyle vergi fikrini paylaşmıştır.

James Tobin, uluslararası piyasaların spekülative hareketler ve döviz kurundaki volatilité (dalgalanma) yüzünden istikrarsız olduğunu savunmuştur. Tobin’in vergi fikrini ilk olarak ortaya attığı 70’li yıllarda, finansal piyasalar üzerinde gerçekleşen sermaye hareketleri günümüz rakamlarıyla kıyaslanamayacak derecede küçüktü. Finansal piyasalardaki sermaye hareketlerinin tehlike arz etmediği 70’li yıllarda, James Tobin’in vergi fikrine çok az ilgi gösterildi.

Tobin’in ileri sürdüğü sermaye hareketlerine vergi konması yaklaşımı, yıllar önce yaşamış İngiliz iktisatçı Keynes’in fikirleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Keynes, menkul kıymetlerde oluşan spekülasyonları engellemek gayesiyle piyasalara girişe ilave bir maliyet getirilmesini ileri sürerken, Tobin spot piyasalarda¹ gerçekleşen işlemler üzerine vergi konması fikrini savunmuştur. Basit tanımıyla Tobin Vergisi, spot döviz alım satım işlemleri üzerine getirilen sabit fakat düşük bir oranlı advalorem bir vergidir.

1970’li yıllarda yaşanan aşırı düzeydeki sermaye hareketleri özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik problemlerin oluşmasını sağlamıştır. Aşırı sermaye hareketlerinden kaynaklanan problemlerin krizlere dönüştüğü pek çok ülkede, çıkış yolları aranmaya başlanmıştır. Özellikle

¹ Bu piyasada yapılan işlemler teslim süreleri açısından ikiye ayrılır. İlki anlaşmaya varılınca bekletilmeden bir tarafın dövizini, diğer tarafın da bunun karşılığı olan ulusal para tutarını vermesini gerektiren işlemlerdir. Bu tür işlemler anında teslim veya spot işlemleri (spot transaction) olarak bilinir.

Asya ve Latin Amerika’da meydana gelen ekonomik krizlerle ilgili olarak üç çeşit yöntem değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki fiyat tabanlı, ikincisi miktar tabanlı, üçüncüsü de düzenleyici niteliktedir. Fiyat tabanlı vergiler, giriş vergileri gibi daha çok varlıkların karını değiştirmek içindir. Miktar tabanlı kontrol uygulamasında, sermaye girişlerine sınır koyulmaktadır. Düzenleyici yönetimler ise ülkedeki yatırım ortamını iyileştirerek rekabet ortamının daha sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlamaktadır. Sermaye hareketlerine yönelik kontrol çeşitlerinin en fazla ilgi çekenini de düzenleyici nitelikte olan iktisatçı James Tobin’in adıyla bilinen Tobin Vergisi olduğunu söyleyebiliriz.

7. TOBİN VERGİSİNİN KAPSAMI VE AMAÇLARI NELERDİR?

Belli bir miktardaki para biriminin diğer bir para birimine dönüştürülmesi işlemi üzerinde odaklaşan bir mekanizmayı temsil niteliği olan Tobin vergisinin kapsadığı alan olan sermaye hareketleri üzerine düşük oranlı bir vergi tatbik edilmesi öngörülmektedir. Sermaye işlemleri üzerine konacak vergi sayesinde ticarete az dahi olsa bir engel koymak istemediğini beyan eden Tobin, *“Ticaret adı altında yapılan para transferlerini engellemek için de başka bir yol görmüyorum.”* demiştir. Tobin, spot piyasalarda bir para biriminin diğerine dönüştürülmesi halinde transfer miktarıyla oransal uluslararası olarak standart bir vergi uygulanmasını teklif etmektedir (Tobin, 1994: 72).

Mali liberalizasyonun ayrılmaz parçası olan mali krizler, gelişmekte olan ülkelerde ulus ötesi sermayenin sınırsız egemenliğine direnme çabalarının da mali cebir yoluyla yıkılmasının ve neoliberal reçetenin tüm sektörlerde uygulanmasının ortamı hazırlanmaktadır. Ekonomide ulusal, kamusal ve sosyal olan her şeyin yok edilmesi, bu ülkelerde demokrasinin işlerliğini ortadan kaldırmakta, parlamenter siyaset bile ulus ötesi sermayenin etkisi altına girmektedir.

Tobin vergisi mali liberalizasyonun yarattığı kötülöklere karşı her derde deva bir ilaç niteliğinde değildir. Önerinin sahibi, James Tobin’in de belirttiği gib mali sermayenin azgın motoruna atılmış “bir avuç kum”dan ibarettir. Keynesçiler içinde Tobin vergisi gibi uluslararası mali müdahale

araçlarından çok ulusal sermaye kontrollerine yeniden dönülmesine yönelik güçlü bir akım da bulunmaktadır (Erdoğan, 2001: 144).

Tobin, teklif ettiği verginin, tüm finans enstrümanlarına uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Tobin'e göre bu vergi, bir para biriminin başka bir para biriminin geçerli olduğu bölgede mal, hizmet, gayrimenkul alması durumunda uygulanmalıdır. Tobin'in "throw sand in the wheels" (tekere kum savurmak) (Tobin, 1978: 15) sözleriyle özdeşleşen bu teklifi, nispetsiz olarak küresel döviz piyasalarında gerçekleşen kısa süreli ve yüksek meblağlı sermaye hareketlerine vergi getirilmesini içermektedir (Westerhoff, 2003: 2).

James Tobin, döviz alış verişlerini içeren bütün uluslararası kambiyo işlemlerini etkileyecek bir verginin uygulanmasını önermiştir. Söz konusu vergi hem alımda hem de satımda işlemlerin amacı ne olursa olsun devreye girecektir. Başlangıçta bu verginin sadece cari piyasada uygulanması düşünülmüş fakat cari piyasada var olan kaçamak yolların çokluğu verginin diğer tüm piyasaları kapsamaması gerektiğini ortaya koymuştur (Ciritçi, 2004: 57).

Ulusal finans piyasalarının uluslararası finans sisteminin bir alt birimi haline gelişinin ulusal ekonomilere yansıyan önemli sonuçlarının olması, sermaye hareketlerindeki kontrol ve kısıtlamaların kaldırılması ile ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu değişim sürecine baktığımızda özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinin daha önceki durumlarına göre daha hassas ve daha kırılgan bir hale geldiği görülmektedir. Kısa dönemli yabancı sermayenin döviz piyasası üzerinde istikrarsızlık yaratıcı etkisi, bu durumun temel nedenidir. Uluslararası sermaye hareketleri üzerine spekülasyon maliyetlerini yükseltici bir işlem vergisi getirilmesi, döviz işlemlerindeki aşırı spekülatif unsurları ayırmak için uygulanabilecek önemli bir yöntemdir (Sabır, 2002: 138).

Para değerleri ve faiz oranlarının yükselip yükselmeyeceği yönünde yapılan spekülatif amaçlı ticaretler döviz transferlerinin % 85'inden fazlasını oluşturmaktadır. Tobin, döviz kurları üzerindeki spekülasyonların hükümetlerin borçları ve varlıklarında büyük çaplı değişikliklere neden olacağı veya ülke ekonomisinde çok ciddi ve sürekli çalkantılar doğuracağı uyarısında bulunmuştur. Tobin, böyle bir durumdan

kurtulmak için mevcut kanunların yetersiz kalacağı kanaatini taşımaktadır. Bu problemleri aşmak üzere uygulanacak vergiden elde edilecek toplam gelir, sektörün düzenlenmesi, finansal sektörün kontrolünün güçlendirilmesi ve uluslararası sermaye hareketlerinin izlenmesini sağlamakla birlikte sosyal amaçlar için kullanılabilir.

Tobin Vergisi'nin merkez bankalarına sağladığı katkılar yadsınamaz. Geçmişte merkez bankaları, ülkelerinde cereyan edecek spekülasyonlara karşı yeterli rezervlere sahip iken, bu kaynaklar spekülasyonlar sayesinde eritildi ve hükümetler paralarını koruyamaz ve para politikalarını uygulayamaz hale geldi. Tobin Vergisi'nin uygulanması merkez bankalarının aşırı derecede zorlanmaları ve hedeflerinden sapmalarına engel olacaktır.

Tobin Vergisi, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre bir etki oluşturacaktır. Vergi nispeten zayıf paraların tarafsız alanını güçlü paralardan daha az genişleteceğinden dolayı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde düşük bir etkisi olabilir (Balseven, 2003: 213).

Bu verginin amacının döviz kuru dalgalanmaları ve bunun yol açtığı sonuçları hafifletmek olduğundan temel olarak kısa vadeli sermaye hareketleri hedef alınmış ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile mal ticaretine ilişkin işlemlerin vergiden fazla etkilenmeyeceği düşünülmüştür (Cangir, 2009: 64). Kısa dönemli spekülasyon işlemleri azaltmak ve devletlerin daha otonom politikalar uygulayabilmeyi sağlamasının önemli bir değer olduğu bu sistemde, döviz kurlarının kısa dönem beklenti ve risklere göreceli olarak daha yüksek derecede uzun dönem temellere yansımaları sağlanmaya çalışılmaktadır.

Tobin, para piyasalarında uluslararası faiz oranı arbitrajının ulusal hükümet ve merkez bankalarının kapasitelerinin üzerinde arttığı görüşündedir. Söz konusu işlemlere %0,2 vergi uygulanması durumunda işlem her gün yapılıyorsa %48, her hafta yapılıyorsa %10 ve her ay %2,4 oranında bir maliyeti olacağı görülmektedir (Arıkan-Yurtsever, 2004: 128).

Böyle bir işlem vergisinin kısa dönem işlem yapanlar üzerinde işlem maliyetlerini artırarak büyük maliyet oluşturmaları muhtemeldir. Ayrıca, söz konusu işlemciler için maliyet

artışının neden olduğu işlem karlılığında düşme, onların piyasadaki varlığını küçültecektir (Balseven, 2003: 165).

Özel finansal sermayenin uluslararası dolaşımının ve sermaye hareketlerindeki bu serbest hareketin aslında bir tehlike unsuru olduğunu işaret eden Tobin, bu hareketlere engel olabilecek yaklaşımın özellikle kısa vadeli işlemlere getirilecek küçük oranlı bir vergi olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca onbinlerce trilyon doların spekülatif ve arbitraj maksatlı olarak hızlı para elde etmek üzere beklemede olduğunu ifade etmektedir. Bu aktivitelerin uzun vadeli işlemler ve ticarete yönelik olarak döviz piyasalarındaki belirtileri bozduğuna değinmektedir. Döviz kurları serbest veya sabit olsun, sermayenin para birimleri arasında serbestçe dolaşımı önemli bir problemdir. Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasının çökmesinin bir göstergesi olarak hiçbir merkez bankasının zayıf para birimlerinin devalüe edilmesine dönük baskıcı spekülasyonlara karşı yeterli rezervlere sahip olamayacağı da Tobin tarafından vurgulanmaktadır (Tobin, 1994: 70).

Tobin Vergisi'nin her geçen gün popülerliğinin artması ve akademik çevrelerin ilgi odağı haline gelmesindeki en büyük gerekçe, sadece döviz kurundaki volatilitenin giderilmesi ve finansal krizlerin engellenmesi değil aynı zamanda küresel kalkınma için vergi yoluyla gelir elde edilmesinden kaynaklanmaktadır. Tobin Vergisi'nin asıl çıkış noktası olmamasına rağmen, vergiden elde edilebilecek olan gelirin ülke bütçelerine aktarılması hükümetler için cazip bir durumdadır.

Sermaye hareketleriyle ilgili olarak ortaya çıkan yeni yaklaşımları değerlendiren James Tobin, pek çok kesimin vergiden elde edilecek gelire odaklandığını ifade etmekte ve kendi orijinal fikrinde böyle bir bakış açısı olmadığını vurgulamaktadır (Tobin, 1994: 71).

8. TOBIN VERGİSİNİN ÜLKE EKONOMİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Tobin vergisinin ülke ekonomileri üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerini görmekteyiz. Bu verginin ülke ekonomileri üzerindeki etkilerinin küresel gelişmeler ve serbest piyasa işlemleri göz önünde bulundurularak incelemek daha sağlıklı değerlendirmeler yapmamızı sağlayacaktır.

8.1. TOBİN VERGİSİNİN SAĞLADIĞI OLUMLU ETKİLER

8.1.1. Vergide Teknik Olarak Küresellik Zorunluluğu Olmaması

Tobin vergisinin genellikle küresel bir uygulama sahası içinde hayata geçirilmesi gerektiği yönünde görüşlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ancak bu durumun karşısında olan görüşlerden Peter Kennen, Tobin Vergisi'nin küresel olması zorunluluğu yaklaşımını eleştirmekte ve verginin öncelikli olarak tüm dünya tarafından uygulanmasına gerek olmadığını, belli başlı ülkelerin bunu kabul etmesinin yeterli olacağını ifade etmektedir (Brunhoff-Jetin, 2010). Tobin'e göre de bu verginin küresel bir vergi olması gerekmektedir. Bununla birlikte bu verginin küreselliğini savunanlar tarafından, aksi takdirde vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi durumlarla karşılaşılacağı düşünülmektedir (Tobin, 1994: 70).

P. Kennen'e göre Tobin Vergisi'nin hayata geçirilebilmesi için G7 ülkeleri, G7'ye üye olmayan diğer Avrupa Birliği ülkeleri, Singapur, İsviçre, Hong Kong ve Avustralya'nın Tobin Vergisi'ni uygulaması gerekmektedir (Brunhoff-Jetin, 2010: 11). Tobin Vergisi'nin küresel olması yönünde bir mecburiyet bulunmayacağını düşünenlere göre, bu verginin önemli finansal merkezlerde hayata geçirilmesi yeterli olacaktır. 1998 yılı itibariyle toplam döviz transferlerinin yarısının İngiltere ve Amerika'da gerçekleştiğine vurgu yaparak, sadece sayılı ülkelerde böyle bir verginin uygulanmasının yeterli olacağı düşünülmektedir (Bird-Rajan, 2000: 2).

Şili ve Kolombiya'nın tecrübeleri Tobin Vergisi'nin ulusal düzeyde uygulanabileceğine bir örnek oluşturduğu görülmektedir. Buna göre, büyük çaplı sermaye kaçışlarına neden olmayacak bir hükümet politikası görevi üstlenecektir. Diğer taraftan İngiltere'de hisse senetleri üzerinden alınan Stamp Duty Reserve Tax-SDRT uygulaması ülke ekonomisinde olumsuz bir etki oluşturmamıştır. Tam tersine SDRT vergisi üzerinden İngiltere Hazinesi büyük miktarda gelir elde etmektedir (UK Parliament Select Committee on Treasury, 2010).

8.1.2. Spekülatif Amaçlı Döviz Hareketlerini Önlemesi

Özellikle 1980 sonrası süreçte finansal piyasalar daha liberal bir yapı kazanırken, aynı zamanda daha kırılgan bir hale gelmiştir. Böyle bir ortamda döviz piyasalarındaki oynaklığın azaltılması bir hayli önem kazanmaktadır. Tobin vergisinin en büyük avantajı spekülatif amaçlı uluslararası döviz hareketlerini yavaşlatması ve böylece döviz piyasalarında ortaya çıkan oynaklığı azaltması olacaktır. Tobin vergisi, kaynakları spekülatif amaçlı kısa vadeli döviz işlemlerinden uzun vadeli döviz işlemlerine doğru yönlendirerek piyasalar üzerinde olumlu katkı yapacaktır. Çünkü uzun vadeli yatırımlar için döviz işlemleri üzerinden ödenecek Tobin vergisi tutarı toplam proje maliyeti içinde önemsiz bir paya sahip olacaktır. Halbuki spekülatif amaçlı döviz işlemleri, işlemin sıklığına göre Tobin vergisi tutarı yüksek olacağından spekülatörlere önemli bir maliyet yükleyecektir. Bu durum karşısında spekülatörler döviz işlemlerini azaltmak zorunda kalacaktır (Şen-Keskin-Öz, 2004: 99).

Tobin'in kendisi, spekülatif döviz ticaretini vergilemenin, bütün ülkelerde aynı anda geçerli olması durumunda başarılı olacağını belirtmektedir. Gerçekten de şayet finans merkezlerinden biri Tobin vergilerinden feragat ederse dünya döviz ticareti bu alanda yoğunlaşacaktır. Tobin böylesi bir durumda alınması gereken tedbirlerin de ek bir vergi salınması olarak açıklamaktadır. Ek vergi yabancıların ülkeden ödünç döviz istemeleri durumunda işlemeye başlamalıdır. Böylece döviz spekülatörlerinin herhangi bir ülkeye yönelik olarak o ülkenin parasını satın alıp spekülasyona girişmeleri de engellenecektir. Herhangi bir ülkenin parasına yönelik döviz spekülasyonunu engellenmesi için ek vergileme aynı zamanda bankaların yurt dışındaki temsilciliklerini de kapsamalıdır. aksi takdirde ülke bankalarının yurt dışı temsilciliklerine döviz havale etmeleri orada döviz ticaretine girişmeleri sonucu ülkeye havale etmeleri sonucu ortaya çıkacaktır (Yıldırım, 2002: 86).

8.1.3.1. Vergi Tabanında Genişlemelerin Oluşması

Tobin vergisi spot transferleri kapsamlı ve türev işlemlere müracaat edilerek vergiden kaçılmaması için bu verginin kapsamının genişletilmesi gereklidir. Vergiye konu teşkil eden muameleleri gerçekleştirenler vergi dışı kalacak yeni

enstrümanlar (özgün türev ürünleri) yaratarak vergiden kaçınacakları için Tobin Vergisi'nin global ölçekte uygulanması zor olacaktır. İngiltere'de tahvil ve hisse senetleri için uygulanan işlem vergisi nedeniyle türev ürünlere kaymanın olmaması ve Londra'nın hala önemli bir finansal merkez olmaya devam etmesi, vergi cennetleri yoluyla vergi kaçırma potansiyelinin zayıf olduğunu göstermektedir(Tekin-Vural, 2010: 11-12).

Tobin Vergisi, riskten kaçma işleminde caydırıcı bir etkiye sahip olacağını söyleyebiliriz. Çünkü gerçekleştirilen tüm para transferleri her seferinde vergilendirilecektir. Netice olarak günlük döviz hareketlerine uygulanacak olan vergi tabanı küçülecektir. Bu konuda yöneltilebilecek bir soru da, vergi gelirini artırmak için ne yapılabileceğidir. Birçok işlem, tek bir gün boyunca gerçekleştirilmekte ve piyasalar kapandığında tamamlanmaktadır. Bu şekilde işlem görülen mekanları vergilendirmenin en kolay yolu, transferlerin yapıldığı merkez bankasının kayıtlarının elde edilmesiyle olacaktır. Bununla birlikte, verginin işlem mekanlarındaki her bir ticari işleme uygulanması gerekmektedir. Bu şekilde işlemlerin toplam değerine ulaşılmış olunacaktır (Reisen, 2004: 1).

Nakit yerine geçebilecek enstrümanların da vergiden kaçmak için kullanılabileceği unutulmamalıdır. Garber ve Taylor (1996)'ın öngörülerine baktığımızda T-bills (ABD'de kullanılan hazine bonosu) ticaretinin bu amaçla kullanılabileceğine vurgu yapılmıştır (Nissanke, 2003: 13). P. Garber (1996), türev uzantılarla ilgili olarak tacirlerin döviz alımı yerine yatırımcının hazine bonosuna yönelebileceğini ifade etmiştir. Daha sonra bu kâğıtlar hızlı bir şekilde elden çıkarılabilir. Ancak bu tip ikamelerde risk söz konusu olabilir. Bu yüzden farklı piyasalar eşit düzeyde likidite bulundurmazlar. Hazine bonosunu satın alır, değiştirir ve daha sonra kâğıdı satar. Her bir işlem bir masraf oluşturur. Bu yüzden işlem kusursuz bir şekilde yapılamaz ve iki gruba da iki farklı ülkede vergi uygulanabilir. İki bankanın, değiş tokuş işlemi olmadan önce piyasa fiyatından bu kâğıtları satın almakta anlaşmaları durumunda, bu risk teminat altına alınabilir. Ancak yetkili kişiler, değiş tokuşun gerçek amacının Tobin Vergisi'nden kaçmak olduğunu tartışabilir. İnsanlar bu tip uygulamalarla pek çok zaman karmaşık türev ürünlerin hayalini kurar. Bunu

yaparak sadece likidite yetersizliği riski ile karşılaşır. J. Tobin ve P. Kenen'in notlarında, bankaların sadece küçük bir miktardaki vergiden kaçmak için bunca dolambaçlı yollara müracaat edeceğine olasılık verilmemiştir. Herhangi bir vergi uygulamasına başlanması halinde, bu vergiyi ödemek istemeyen kişi ve kurumlar kaçamak yollar aramayacaktır. Şu ana kadar hiç kimse vergi kaçakçılığı yapıldığı gerekçesiyle, gelir vergisinin kaldırılması yönünde ciddi düzeyde bir savunucu olmamıştır. Düşük oranlı bir vergi oranı, vergi giderlerinde kayda değer bir yükselişe neden olmayacaktır (Brunhoff-Jetin, 2010: 13).

Reisen, sermaye piyasalarında vergilendirilebilecek olan transferlerden kaçınılmasını engellemek için Tobin Vergisi'nin bu alanda yapılması mümkün ve ileride oluşması muhtemel tüm işlemleri kapsamalı gerektiğini savunmuştur. Örneğin, spot piyasalardaki transferlere uygulanacak vergilerden, kısa vadeli future işlemleri sayesinde kaçınılabılır (Reisen, 2002).

Tobin Vergisi'nin dünyadaki karışık finans piyasalarında uygulanabilmesi için küresel manada bu piyasaların düzenlenmesi veya vergilendirilme yöntemine müracaat edilmesi gerekmektedir. Modern finansal piyasaların yapısını incelediğimizde, bu elemanların birbiriyle çok sıkı bir ilişki içinde olduğunu görmekteyiz. Bu elemanlardan sadece bir tanesinin (yabancı döviz piyasası) vergilendirilmesi etkili olmayacaktır. Çünkü bu enstrüman tarafından sağlanan imkânların pek çoğu diğerleri tarafından da temin edilebilmektedir. Bu açıdan küresel bir verginin hayata geçirilebilmesi için gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında yeni yapılanmalara gidilmelidir. Ancak böyle bir müdahalenin piyasalar için bir tehlike olduğu unutulmamalıdır.

8.1.4. Verginin Ülke Ekonomilerine Finansal Katkı Sağlaması

Tobin vergisinin bir başka avantajı da önemli ölçüde gelir sağlama potansiyeline sahip olmasıdır. Aslında spekülasyon amaçlı döviz kuru hareketleri üzerinden gelir sağlamak Tobin vergisinin temel amacı değildir. Ancak Tobin vergisi bir taraftan spekülasyonları önlerken diğer taraftan da önemli ölçüde gelir sağlayacaktır (Şen-Keskin-Öz, 2004: 100).

Uluslararası para hareketliliği işlemleri üzerinden alınacak bu vergi, uluslararası finansal istikrarsızlığı önlerken yoksul ülkelere kalkınmalarını finanse edecek ek kaynaklar sağlayabilir (Tekin-Vural, 2010: 328).

Sermaye hareketleriyle ilgili olarak ortaya çıkan yeni yaklaşımları değerlendiren James Tobin, pek çok kesimin vergiden elde edilecek gelire odaklandığını ifade etmekte ve kendi orijinal fikrinde böyle bir bakış açısı olmadığını vurgulamaktadır (Tobin, 1994: 70).

Tobin vergisi, kısa vadeli işlemlerin maliyetlerini yükselterek uzun vadeli portföy yatırımlarını özendirmekte, sermayenin akışkanlık yeteneğini azaltarak ekonomi yönetimlerine karar alma zamanı kazandırmakta, toplanan vergi miktarına bakılarak sermaye giriş çıkışlarının miktarı tespit edilmekte ve böylece bir izleme mekanizması işlevi görebilmektedir. Bu yönüyle Tobin vergisinin Şili ve Fransa gibi bazı ülkelerde başarıyla uygulandığı görülmektedir (Alantar, 2003: 76).

Tobin vergisi ülkelerin birbirinden bağımsız faiz politikaları uygulamalarına olanak tanımaktadır. Çünkü pek çok borç senedinin süresi üç aydır. Bu durumda böyle bir yatırım aracı satın alan, örnek olarak %1 oranında Tobin vergisi ödeyecektir. Eldeki kağıt satıldığında para değiş tokuşu gerektiğinde tekrar aynı oranda tobin vergisi tahakkuk edecektir. Bu durumda yabancı değerli kağıtları alıp satmanın 3 ay için yaratacağı maliyet %2 olmaktadır. Bu oran ise yılda %8'den daha yüksek bir faiz oranına denk gelmektedir. Bu kadar yüksek bir farkın da gerçekleşmesi imkansızdır. Dolayısıyla ülkelerin ekonomik konjonktüre uygun olarak sermaye kaçıışı olmadan faiz oranlarını düşürerek yatırımları teşvik etmeleri mümkün olacaktır (Yıldırım, 2002: 85).

8.2. TOBİN VERGİSİNİN YOL AÇTIĞI SORUNLAR

8.2.1. Verginin Küresel Olarak Uygulanması Zorunluluğu

Tobin Vergisi'ne gelen ilk eleştirilere baktığımızda bu verginin tüm dünyada eşanlı olarak başlatılmaması halinde uygulanmayacağı yönünde olmuştur. Bu görüşe göre, Tobin Vergisi'ni uygulamayan ülke ekonomilerine aşırı bir sermaye akışı gerçekleşecektir. Bundan daha kötüsü, bazı ülkeler aslan

payına sahip olabilmek için özellikle Tobin Vergisi'ni uygulamayacaklardır.

Rodney Schmidt, Tobin Vergisi'nin uygulanabilmesi için tüm dünya tarafından kabul edilmesi gerektiği yönünde düşünceler olduğunu ifade etmiştir. Schmidt, diğer bir takım gruplara göre ise bu şartın yerine gelmesine rağmen Tobin Vergisi'nin hayata geçirilemeyeceğini savunduklarına değinmiştir. Bu karşıt düşüncelere göre, Tobin Vergisi'nin IMF tarafından kabul edilmesi halinde bile uygulanabilir olamayacaktır. Çünkü bu işlemlerin takibinde büyük güçlükler yaşanacaktır. Schmidt ayrıca, 24 saat işlem süresi içerisinde tacirlerin bankaların farklı şubelerinde mesai saatleri içerisinde hesaplarını gezdirerek veya bilançoya yansımayan türev finans araçlarını kullanarak konumlarını gizleyebilecekleri yönündeki eleştirilerin varlığına işaret etmiştir (Schmidt, 1999: 18).

Verginin pratikte uygulanma şansına baktığımızda Tobin vergisinin tüm ülkelere uygulanması öngörülen tek tip (uniform) bir vergi olduğu ve bazı ülkelerin dışarıda kalması durumunda işlemlerin vergi uygulanmayan yerlere kayması kaçınılmazdır. Bilişim teknolojisinin sunduğu olanaklar bunun düşük maliyetler ile gerçekleştirilebilmesini mümkün kılmaktadır. Bütün ülkelerin tek tip bir uygulamaya koymaları senaryosu ise gerçekleştirilebilir bir ihtimal olarak görünmemektedir (Cangir, 2009: 67).

8.2.2. Vergi Avantajlı Alan ve İşlemlere Kaçışların

Yaşanması

Sermayenin vergiden muaf bir piyasaya göç etmesi, Tobin Vergisi'nin uygulanması halinde karşılaşılabilecek olası olumsuz durumlarından en önemlisini oluşturmaktadır. Para göçü, büyük çaplı döviz piyasalarının bu vergiyi kabul etmemesi halinde ortaya çıkacaktır. Sonuçta ticaretin, vergiden muaf off-shore piyasalara doğru kayması oldukça yüksek bir ihtimal olarak görebiliriz.

Büyük çaplı piyasalardan bir tanesinin (örneğin Frankfurt veya Hong Kong) Tobin Vergisi'ni kabul etmemesi halinde, tacirlerin büyük çoğunluğu cezalandırıcı uygulamalara takılmadan kendi aralarında ticaret yapmaya devam edecektir. Sonuçta vergi tabanı tamamen ortadan kalkmış olacaktır (Risen, 2002).

İstikrar sağlayan veya istikrarı bozan döviz işlemlerinin ayırt edilmesinin zorluğu söz konusu olacaktır. Bu nedenle spekülatif amaçlı işlemler cezalandırmak istenirken ülkeye sermaye girişi engellenebilir (Arıkan-Yurtsever, 2004: 130).

8.2.3. Vergi Tabanında Daralmalar Meydana Gelmesi

Vergilemede etkinlik ve adaletin sağlanmasının bir ölçütü de ülkedeki vergi tabanının vergileme kapasitesine yaklaşması ile mümkündür. Vergi kaçırmanın Tobin vergisinin uygulamasında karşılaşılabilecek en ciddi sorunlardan birisi olduğu söylenebilir. Vergi kaçırmanın önlenmesi için vergi tabanının mümkün olduğunca geniş tutulması gerekmektedir. Spot döviz işlemleri dışındaki döviz işlemleri de Tobin vergisine tabi tutulsa bile, yine de vergiden kaçınmak ve/veya vergi kaçırmak mümkün olabilecektir. Bir örnek olarak Tobin vergisinin tabanının hazine işlemlerini de kapsayan şekilde düzenlendiğini düşünelim. Spekülatörlerin bu durumda nakit benzeri türev ürünlere yönelmeleri söz konusu olabilecektir. Halihazırda böyle bir türev ürün mevcut olmasa bile vergi kapsamına girmeyen yeni türev ürünlerin ortaya çıkması muhtemeldir. Bunun için Tobin vergisinin mevzuatı ileride ortaya çıkabilecek türev ürünleri de kapsayacak şekilde esnek dizayn edilebilir. Ancak bunun vergiden kaçınmayı ne ölçüde azaltacağını önceden kestirmenin oldukça zor olduğu söylenebilir (Şen-Keskin-Öz, 2004: 102).

Vergilendirme açısından etkin bir denetim mekanizmasının kurulması oldukça önemlidir. Verginin toplanması ve ilgili yerlere dağıtılması bireysel ve ulusal düzeyde dolandırıcılığa neden olabileceği için verginin uluslararası uygulanma esaslarının dikkatli ve kapsamlı bir denetim mekanizması çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Böyle bir denetim mekanizmasının nasıl kurulacağı ise belirsizdir (Arıkan-Yurtsever, 2004: 131).

Neticede hükümetler bir gelir elde etmek üzere müracaat ettikleri Tobin Vergisi'nden beklentilerini karşılayamayacak ve daha az bir vergi matrahı oluşması ile vergi gelirleri beklenenin altında gerçekleşecektir.

Sermaye piyasaları katılımcıları, vergiye konu teşkil eden muameleleri gerçekleştirmeyerek, vergi kapsamı dışında

kalacak yeni enstrümanlar (özgün türev ürünleri) ortaya çıkararak vergiden kaçmaya çalışabileceklerdir. Bu durumda Tobin Vergisi'nin global ölçekte uygulanması oldukça zor bir hale gelecektir. Neticede Tobin Vergisi'nin hedeflerine ulaşamayacak ve olumsuz bir tablo ortaya çıkacaktır. Para transferlerinin vergiden muaf işlemlere kaydığı için vergi tabanında azalma yaşanacağı görülmektedir.

8.2.4. Verginin Ülke Ekonomileri Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Tobin vergisinin, vergi geliri olarak ülkeye katkı sağlamasının yanında sermaye piyasalarını olumsuz yönde yönlendirmesinden kaynaklanan ekonomik etkilerinin de olacağı görülmekte olup sermayenin diğer ülke ekonomilerine kaymasına sebep olacak düzeyde sonuçlarının olacağı görülmektedir.

Finansal transferlere uygulanacak vergilerin finansal piyasaları çarpıtacağı, yatırımcıları yönlendireceği ve finansçıları ekonominin ve sektörün dışına atacağı veya vergiden muaf bölgelere kaydıracağı yönünde eleştiriler yapılmaktadır.

Tobin Vergisi'ni geliştiren Spahn, verginin uygulamada efektif olmayışının nedeninin düşük bir vergi oranından kaynaklandığını savunmuştur. Spahn'ın "Two-tier" yaklaşımının önemli problemleri beraberinde getireceği yönünde karışık bir görüşe göre, yüksek vergi oranı uygulanması halinde piyasadaki normal işlemlerin dengesinde bir bozulma olacağı; küçük oranlı vergi uygulanması durumunda ise kısa dönem sermaye hareketleri yapan yatırımcıları engellemeyeceği ileri sürülmüştür (Altınkemer, 2003: 5).

Tobin vergisinin uygulanması durumunda dezavantajlı olacak ülkeler döviz işlemlerinin önemli bir bölümünün gerçekleştiği İngiltere, ABD, Japonya, İsviçre ve Singapur gibi gelişmiş ülkelerdir. Konuya işlem hacminin döviz bileşimi açısından bakıldığında ABD doları, Euro, Yen ve Sterlin gibi paraların ağırlıklı payı dikkati çekmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Tobin vergisi türü bir verginin uygulamaya konulmasından finans sermayesinin döndüğü ya da bu sermayeyi elinde bulunduran ülke ve gruplar dezavantajlı olacakları için önerinin hayata geçme olasılığının çok düşük

olduğunu söylemek mümkündür. Aslında Tobin'nin kendisi de bunun farkındadır (Cangir, 2009: 67).

Gelişmekte olan ülkeler açısından baktığımızda Tobin vergisinin, gereksiz bir yük getirerek uluslararası işlemlerin maliyetini artırabileceği görülmektedir. Bu durumda yabancı sermayeyi etkilemek zorlaşacak ve yatırımların önündeki engellerin kaldırılamayacağı söylenebilir (Arıkan-Yurtsever, 2004: 130).

Tobin vergisi uygulamasının sermaye akışkanlığının azaltılması, para ve sermaye piyasalarındaki aksaklıkların ortaya çıkması, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma eğilimlerinin kayıtdışılığı teşvik etmesi gibi bazı olumsuz etkilerinin bulunması nedeniyle ABD'de Tobin tarzı bir verginin yasaklanması konusunda kanun önerisi bile verildiği görülmektedir (Alantar, 2003: 76).

Bu verginin ortaya çıkması ile başlangıçta Tobin tarafından değerlendirilmiş ve bu tür global bir verginin piyasaları alt üst edeceği ve olumsuzluklara yol açacağı belirtilmiştir. Tobin vergisi iktisatçı ve maliyeci yazarlar tarafından da değerlendirilmiş ve birçok yönüyle eleştirildiği görülmektedir (Tuncer, 2007: 12).

8.2.5. Verginin Döviz Kurundaki Volatilitayı (Dalgalanmayı) Artırması

Sermaye hareketlerine konacak bir vergi uygulaması üzerinde ampirik çalışmalarda bulunan bazı bilim adamları, araştırmaları sonucunda Tobin Vergisi'nin olumsuz yanlarını ortaya koymuştur. Bu kapsamda 1977-99 yılları arasındaki döviz transferi rakamlarını dikkate alan Robert, Bhagwan ve Shu, Tobin ve Frankel'in savunduklarının tam tersine böyle bir verginin döviz kurundaki volatilitayı artıracaklarını ileri sürmüştür.

Robert, Bhagwan ve Shu, marjinal yatırımcı olarak ifade ettikleri büyük ticari bankaların yüzleştiği transfer maliyetlerini dikkate almıştır. Yaptıkları hesaplamalarda son 20 sene için transfer maliyetlerinin yüzde 1'in 1/20'sinden daha büyük olmadığını; son 10 sene içinde ise bu oranın yüzde 1'in 1/15'ine kadar gerilediğini tahmin etmişlerdir. Ekonomistler, oluşturdukları zaman serileri sayesinde İngiliz Sterlini, Alman Markı, Japon Yeni ve İsveç Frankı olmak üzere 4 farklı para birimini incelemiştir. Elde ettikleri bilgiler ışığında volatilitenin

transfer maliyetleriyle aynı yönlü bir ilişkide olduğunu; işlem hacminin ise ters yönlü bir ilişkide olduğunu ispatlamaya çalışmışlardır. Basit bir hesaplamadan yola çıkan ekonomistler, transfer maliyetlerinde yüzde 1'in 1/15'i kadar bir artışın bile yıllık döviz kuru oranlarındaki volatilitiyi artıracığını savunmuştur (Robert-Aliber-Shu, 2003: 2-29).

Tobin Vergisinin sisteme girmesiyle birlikte kısa vadeli sermaye transferlerinin azalması piyasadaki işlem hacmini daraltacak ve volatilitiyi artıracaktır. Volatilitideki artış ise yüksek döviz kuru riski ve yayılan etkilerinden ötürü ticaretten edinilen kazanımların gerçekleşmesine imkân vermeyecektir (Mende-Lukas, 2003: 2).

Umlauf (1993), transfer vergilerinin fiyatlardaki volatilité etkisini inceleyen ampirik çalışmasında İsveç Borsasına ait 1980'lerin verilerini toparlamış ve İsveç vergilerindeki artışların stok fiyatlarındaki oynaklığı artırdığını göstermiştir. Umlauf, İsviçre'de 1984-91 yılları arasında menkul değerlerin transferine getirilen vergi ile ilgili yaptığı deneye dayalı çalışmasında (bu vergi "pupy-tax" olarak adlandırılmaktadır), volatilitéde artış olduğunu, ayrıca Londra ve New York piyasalarına göç yaşandığını gözlemlemiştir. Bunlara ilaveten Aliber, Chowdhry ve Yan, 70'lerin ortalarından itibaren transfer maliyetlerindeki düşüşlerin volatilitéde önemli düzeyde azalmaya, işlem hacminde ise artışa yol açtığına işaret etmiştir. Jones ve Seguin (1997) ise 1975 yılında transfer maliyetleri düştüğünde menkul kıymet fiyatlarının volatilitesinde düşme olduğunu gözlemlemiştir (Robert-Aliber-Shu, 2003: 2).

8.2.6. Teknik ve Politik Sorunlar

Tobin vergisinin tek taraflı olarak uygulanamayacağı ve uygulanması için uluslararası bir konsensüse ihtiyaç duyulması ve bunun da hiç kolay olmayacağı görülmektedir. Yani bu verginin uluslararası alanda yaygın bir şekilde uygulanabilmesi için söz konusu verginin uygulanış şekli konusunda (örneğin vergi oranının ne olacağı, uygulama alanının genişliği vb.) küresel bir uyumun sağlanması gerekmektedir.

Öte yandan verginin uygulanmasında karşılaşılan bu teknik sorunların karşısında politik kaygılar da bu verginin uygulanma şansını azaltmaktadır. ABD, İngiltere başta olmak

üzere uluslararası finans çevreleri para piyasalarında istikrar sağlamak üzere finans sektörünün vergilendirilmesine ve Tobin vergisine karşı bir direnç göstermektedir.

Tobin vergisi önerisi 1995 yılında yapılan Kopenhag Sosyal Kalkınma Zirvesi'nde ve G7 ülkelerinin Halifax'taki toplantısında ele alınmış ve verginin lehinde girişimler başlatılmıştır. Günümüzde Fransa, Avusturya, Malezya, Belçika, İrlanda, Brezilya ve Hindistan bu vergiye sıcak bakmaktadır. Ayrıca ATTAC inisiyatifi dahil çok sayıda sivil toplum örgütü, yeşiller, sol partiler ve küreselleşme karşıtı taraftarları da bu vergiye destek vermektedir. Buna rağmen ve söz konusu avantajlarına karşın Tobin vergisinin uygulanabilirliği günümüzde gerek teknik ve gerekse politik nedenlerle düşük bir ihtimal olarak görülmektedir (Yıldız, 2005: 158).

Ülkelerin vergilendirme yetkilerinden kısmen feragat edip diğer dünya ülkeleriyle işbirliği sağlanmadığı sürece mobilitesi çok yüksek olan uluslararası döviz işlemlerinin önemli bir kısmı bu verginin uygulanmadığı ülkelere, diğer bir deyişle vergi cennetlerine yönelecektir. Vergileme yapan devletlerin firmaları rekabet açısından dezavantajlı konuma düşmüş olacaktırlar. Bu durumun vergi tabanının aşınması, Tobin vergisini uygulayan ülkeler aleyhine vergilemede adaletsizliğin artması, vergi cennetlerinin yaygınlaşması ve tahrip edici vergi politikalarının artmasına neden olacaktır (Şen-Keskin-Öz, 2004: 101).

9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küreselleşme olgusu çeşitli fırsatlar doğurduğu kadar kriz yaratıcı unsurları da bünyesinde taşımaktadır. Kısa dönemli sermaye hareketlerinin yıkıcı etkilerinin bu unsurlar arasında öne çıktığını görmekteyiz. Kısa dönemli sermaye hareketlerinin olumsuz etkilerinin giderilebilmesi için düşünülen çareler arasında Tobin vergisi önemli bir tartışma konusu olmuştur.

Tobin vergisi, finansal piyasalarda aşırı hareketliliğe yönelik, döviz kuru dalgalanmalarının ve kısa vadeli spekülatif sermaye hareketlerinin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik bir müdahalenin gerekliliğini gündeme getirmesiyle önemli bir yaklaşım olup bu sorunların piyasalarda meydana getirdiği endişelerin haklılığını da ortaya koymaktadır.

Tobin vergisi tarzında bir verginin konulması, yukarıda belirtilen bazı olumsuzluklara rağmen kısa vadeli sermaye girişlerinin maliyetini yükseltecek ve böylece daha uzun dönemli yatırımları tercih edilebilir hale getirecektir. Sermaye girişlerinin ağırlıklı olarak uzun dönemli portföy yatırımları şeklinde gerçekleşmesi kriz dönemlerini nispeten daha düşük tahribatla atlatabilmesine yardımcı olacaktır.

Bununla birlikte Tobin vergisi uygulamasının gerçekleşebilmesi için bazı sistematik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Tobin vergisinin oranı sermaye girişlerini engelleyecek büyüklükte olmamalı, vergi güvenlik önlemleri iyi düşünülmeli, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma alanları iyi tespit edilebilmelidir. Dolayısıyla bu tür alt yapısal tedbirler alınmadan uygulanacak bir Tobin vergisinin olumsuz etkilerinin ortaya çıkması da kaçınılmaz olacaktır.

Diğer taraftan Tobin vergisinin uygulanabilmesi için küresel bazı uygulamaların yapılması, Tobin vergisinin olumlu etkilerini artıracaktır. Böyle bir verginin uygulanabilmesi, küresel düzeyde bir vergi sisteminin kurulmasını gerektirmektedir. Halen uluslararası platformlarda tartışılan Tobin vergisi üzerinde henüz küresel bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bu da bu verginin uygulamaya konulmasındaki en büyük güçlüklerden birisidir. Bu verginin uygulanabilmesi için tüm ülkelerin bu sisteme katılması Tobin vergisinin olumlu etkilerini artıracaktır. Aksi takdirde dünya üzerindeki döviz piyasası işlemleri verginin uygulanmadığı bölgelere doğru kayacaktır. Bu sorunun çözümlenebilmesi halinde Tobin vergisi spekülasyon döviz alım-satımlarını kabul edilebilir bir duruma getirecek ve kur dalgalanmalarının şiddetini azaltacaktır.

Türkiye’de de gerek ekonomik krizleri önleme işlevi ve gerekse ekonomiye olumlu katkıları artırması işlevi açısından Tobin vergisi, üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu anlamda verginin uygulanabilmesindeki güçlükleri ortadan kaldırmak için uluslararası gelişmeleri takip etmek ve bu alandaki işbirliklerine katılmak önemli bir yaklaşım olacaktır. Tabi ki olumsuz etkilerini engellemeye yönelik belirtilen alt yapı çalışmalarının da yapılması ve uygun bir zemin hazırlanması gerektiği göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. G. (09/2003). “Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımları”, *Vergi Dünyası*, Sayı:265.
- Alantar, D. (11/2003). “Sıcak Para Hareketleri Ve Tobin Vergisi”, *Yaklaşım*, Sayı: 131
- Altinkemer, M. (2003). “*Recent Experiences With Capital Controls: Is There A Lesson For Turkey?*”, The Central Bank Of The Republic Of Turkey, Research Department, Discussion Paper, Ankara.
- Arıkan, Z. ve Yurtsever, H. (06/2004). “Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Bir Öneri: Tobin Vergisi”, *Vergi Sorunları*, Sayı:189.
- Aykın, H. (03/2008). “Kayıtdışı Ekonominin Yaygın Olduğu Ortamda Karapara ile Etkin Mücadele Mümkün mü?”, *Yaklaşım*, Sayı:183.
- Balseven, H. (2003). “*Sermayenin Vergilendirilmesinin Sermaye Akımları Üzerindeki Etkisi*”, Gazi Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara.
- Bird, G. and Rajan, R. S. (2000). “*Time For Tobin?*”, Centre for International Economic Studies University of Surrey, Institute of Policy Studies, Singapore.
- Brunhoff, S. D. and Jetin, B. (20.11.2010). “*The Tobin Tax and the Regulation of Capital Movements*”, <http://www.attac.org/fra/list/doc/jetin2.htm>.
- Cangir, N. (08/2009). “Uluslararası Finansal İstikrarı Sağlamanın Bir Aracı Olarak Tobin Vergisi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 251.
- Ciritçi, E. (2004). “*Kısa Dönemli Sermaye Hareketleri ve Finansal Krizler Arasındaki İlişki Bağlamında Tobin Vergisi*”, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Çölgezen, Ö. (Kasım 2006). “Ekonomik ve Siyasal Boyutu ile Küreselleşme”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 303.
- Demirci, N. (2005). “*Finansal Krizlerin Anatomisi Modern Kriz Teorileri Işığında Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye*”, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No: 186, Ankara.
- Erdoğan, S. (07-08/2001). “Küresel Mali Reform ve Tobin Vergisi”, *Mülkiye Dergisi*, Sayı: 229.

- Işık, S. Duman, K. ve Korkmaz A. (2004). “Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması”, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 1, 2004.
- Kazgan, G. (2005). “*Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen*”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kindleberger, C. P. (1970). “*Uluslararası İktisat*”, (Çeviren: Nedret Serin), Doğan Yayınevi: 10, Özel Dizi:1, Ankara.
- Mende, A. and Lukas, M. (2003). “Tobin Tax Effects Seen from the Foreign Exchange Market’s Microstructure”, *International Finance*, 6:2.
- Nissanke, M. (2003). “*Revenue Potential of the Currency Transaction Tax for Development Finance*”, UNU World Institute for Development Economics Research, Discussion Paper No. 2003/81.
- Robert, Z. A. Bhagwan, C. and Shu, Y. (2003). “Some Evidence That A Tobin Tax On Foreign Exchange Transactions May Increase Volatility”, *European Finance Review* 7.
- Reisen, H. (2004). “*Innovative Approaches to Funding the Millennium Development Goals*”, OECD Development Centre Policy Brief No. 24.
- Reisen, H. (2002). Tobin Tax: Could It Work?, OECD Observer No 231/232 May 2002 (26.12.2010).
http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/664/Tobin_tax:_could_it_work.html.
- Sabır, H. (11/ 2002). “Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Kriz ve Tobin Vergisi”, *Vergi Sorunları*, Sayı:170.
- Saraç, Ö. (2006). “*Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları; Türkiye Değerlendirmesi*”, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.
- Schmidt, R. (1999). “*Feasible Foreign Exchange Transactions Tax*”, Research Associate The North-South Institute.
- Şen, H. Keskin, A. ve Öz, E. (07/2004). “Tobin Vergisi, Spekülatif Amaçlı Döviz Hareketlerini Önlemede Bir Çözüm Olabilir mi?”, *Vergi Sorunları* (Özel Ek), Sayı:190.
- Şenses, F. (08/2004). “*Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?*”, ERC Working Paper in Economic 04/09.

- Tekin, A. ve Vural, İ. Y. (2004). “Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:12.
- Tobin, J. (1978). “*Proposal For International Monetary Reform*”, Cowles Foundation Discussion Paper No.506.
- Tobin, J. (1994). “*Special Contribution, A Tax on International Currency Transaction*”, (19.10.2010).
http://hdr.undp.org/reports/global/1994/en/pdf/hdr_1994_ch4.pdf.
- Tokatlıoğlu, M. Y. (2005). “*Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri*”, Alfa Basım Yayın, İstanbul, Aralık.
- Tuncer, S. (02/2007). “Tobin Vergisi (Genel Değerlendirme)”, *Yaklaşım*, Sayı: 170.
- Unakıtan, K. (06/2007). “Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmeler”, *Vergi Dünyası*, Sayı: 310.
- UK Parliament Select Committee on Treasury, The Regulation And Taxation Of Capital Flows, “*Memorandum by War on Want*” (25.03.2011).
<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200001/cmselect/cmtreas/y/162/162ap02.htm>.
- Walther, T. (2002). “*Dünya Ekonomisi*” (Çeviren: Ünsal Çağlar, The World Economy), Alfa Basım Yayın, Bursa.
- Westerhoff, F. (2003). “*Heterogeneous Traders and The Tobin tax*”, J Evol Econ, Springer-Verlag, 13.
- Yaman, S. (2001). “*Küreselleşme*”, Gazi Üniversitesi, (23.11.2010).
<http://w3.gazi.edu.tr/web/syaman/kuresellesme2.htm>.
- Yeldan, E. (2001). “*Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi Bölüşüm Birikim ve Büyüme*”, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, N. (04/2002). “Finansal Piyasaların Yeniden Düzenlenmesi: Tobin Vergisi”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Sayı: 4.
- Yıldız, H. (2005). “*Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*”, Seçkin Yayınevi, Ankara.